

כך נוהגים - על כוחו של מנהג

1. ועקר מרירת הגלות היה שלא היה אפשר להם לברר הפסקי הלכות בבחינת וימרו את חיייהם בעבדה קשה-בקשיא, בחמר ובלבנים-בלבון הלכתא, (כמו שאיתא בתקונים, דהינו שלא היה אפשר להם ללבן ההלכות מחמת הקשיות שהיו ממררים את חיייהם ומחמת זה היה קשה מאד לצאת משם, כי פרעה היה אוחז בהם בתקף גדול... ומעצם המרירות הנ"ל, דהינו הקשיות הנ"ל שהכביד עליהם מאד, לא היה באפשר להם בשום אופן לברר ההלכות, ובפרט שעדין לא זכו לקבלת התורה, כנ"ל. ועל-כן הפליא השם יתברך חסדו עמנו והאיר על ישראל בחינת ההארה של פסקי ההלכות, דהינו שעשו עולם הבא כנ"ל, אף על-פי שהם בעצמם לא בררו ההלכה כנ"ל, ועל-ידי זה הוציאתם ממצרים. וזהו בחינת החפזון של יציאת מצרים:

ליקוטי הלכות פסח ד

2. אלו דברים שיוצאים בהם ידי חובת מצה בחטים ובשעורים ובכוסמין ובשבולת שועל ובשיפון (והמנהג ליקח לכתחלה חטים) (מהרי"ל) אבל לא באורז ושאר מיני קטניות וגם אינם באים לידי חימוץ ומותר לעשות מהם תבשיל: הגה ויש אוסרים (טור והגהות מיימוני פ"ה ומרדכי פ' כל שעה) והמנהג באשכנז להחמיר ואין לשנות מיהו פשוט דאין אוסרים בדיעבד אם נפלו תוך התבשיל וכן מותר להדליק בשמנים הנעשים מהם ואין אוסרין אם נפלו לתוך התבשיל וכן מותר להשהות מיני קטניות בבית (ת"ה ס' קי"ג) וזרע אקליז"א (מהרי"ל) ועני"ס אליינד"ר אין מיני קטניות ומותר לאכלן בפסח כן נראה לי:

שלחן ערוך אורח חיים, תנג א

3. מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות, עושין.

מקום שנהגו שלא לעשות, אין עושין.

ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין, או ממקום שאין עושין למקום שעושין, נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם.

ואל ישנה אדם, מפני המחלוקת.

פסחים פרק ד, משנה א

4. א. העוש' מלאכ' בערב פסח מחצות ולמעלה משמתין אותו ואפי' לעשות בחנם אסור ויש מי שאסור אפילו ע"י עכו"ם ויש מי שמתיר (וכן הוא המנהג):

במה דברים אמורים כשעושה מלאכה להשתכר (או בחנם והוא מלאכה גמורה לתפור בגדים ממש) (ב"י) אבל מתקן הוא כליו ליום טוב וכן מי שכותב ספרים לעצמו דרך לימודו מותר:

ב. קודם חצות מקום שנהגו לעשות מלאכה עושים מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין: הגה ולדין מקום שנהגו שלא לעשות (מהרי"ו) ודוקא מלאכות גמורות אבל שאר מלאכות אפי' מנהג ליכא (מהרי"ב):

ג. ההולך ממקו' שעושים למקום שאין עושים לא יעשה ביישוב מפני המחלוקת אבל עושה הוא במדבר וההולך ממקו' שאין עושים למקום שעושי' לא יעשה ונותנים עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם ואעפ"כ לא יתראה בפניהם שהוא בטל מפני איסור לעולם אל ישנה אדם מפני המחלוקת וכן מי שדעתו לחזור למקומו נוהג כאנשי מקומו בין להקל בין להחמיר והוא שלא יתראה בפני אנשי המקום שהוא בו מפני המחלוקת:

שלחן ערוך, אורח חיים סימן תסח

5. הדבר שאנו יוצאין מידי חובותינו ועושים בו רצון יוצרנו נכון הוא וברור בידינו, ירושה משולשת מעותקת ומקובלת בקבלה מאבות לבנים, דורות רצופים בישראל... והלכה הולכת ופשוטה היא בכל ישראל, וכיוון שמעשה הזה בידינו, נכון והלכה למשה מסיני כי כבר יצאו ידי חובתם, כבר סר כל קושיא. ואם יאמר אדם - אם תש"ת העיקר הרי תר"ת בטילה, ואם תר"ת העיקר הרי תשר"ת בטילה. תחילת תשובותיו - מניין אנו יודעים כי יש עלינו מצוה לתקוע ביום זה, ועיקר התורה הכתובה מנין אנו יודעים כי היא תורת משה שכתבה מפי הגבורה, אלא מפי עם ישראל, הנה אלו המעידים עליה, גם

הם מעידים כי במעשה זה יצאנו ידי חובותינו, וכי כן העתיקו בקבלה מפי הנביאים הלכה למשה מסיני, ודברי הרבים הוא המוכיח על כל משנה ועל כל גמרא, ויותר מכל ראייה פוק חזי מה עמא דבר, זה העיקר והסמך, ואחר כך אנו מביטים בכל הדברים שנאמרו במשנה או בגמרא בעניין הזה, ומה שיעלה מהם ויתרץ כאשר עם נפשנו - מוטב, ואם יש בה כלום שלא יתכוין כאשר בלבבנו ולא יתברר בראיה - אינו עוקר את העיקר.

רב האי גאון, תמים דעים, קי"ט

6. וככה יקרה לנו מן הדין בכל דבר שיש קבלה ביד הזקנים והזקנות מעמנו. ולא נסתיר קבלתם רק אחר הקיום שאינו באיפשר חלילה. ולמה נסתור קבלתם ואין קבלה פושטת ביד עמנו רק שקבלו אותה דור אחר דור עד משה רבינו ע"ה או עד הנביאים.

שו"ת הרשב"א חלק א סימן ט

7. א. דברים המותרים והיודעים בהם שהם מותרים נהגו בהם איסור הוי כאילו קבלו עליהם בנדר ואסור להתירם בהם הלכך מי שרגיל להתענות תעניות שלפני ראש השנה ושבין ראש השנה ליום כיפורים ומי שרגיל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין מר"ח אב או מי"ז בתמוז ורוצה לחזור בו מחמת שאינו בריא צריך ג' שיתירו לו אם בשעה שהתחיל לנהוג היה דעתו לנהוג כן לעולם ונהג כן אפילו פעם אחת צריך התרה ויפתח בחרטה שמתחרט שנהג כן לשם נדר לפיכך הרוצה לנהוג בקצת דברים המותרים לסייג ופרישות יאמר בתחלת הנהגתו שאינו מקבל עליו כן בנדר וגם יאמר שאין בדעתו לנהוג כן אלא בפעם ההוא או בפעמים שירצה ולא לעולם אבל הנהגים איסור בדברים המותרים מחמת שסוברים שהם אסורים לא הוי כאילו קבלום בנדר ויש מי שאומר שאם טועה ונהג איסור בדבר המותר נשאל ומתירים לו בשלשה כעין התרת נדרים ואם יודע שהוא מותר ונהג בו איסור אין מתירין לו אפי' כעין התרת נדרים דהוי כאילו קבלו על עצמו כאיסורים שאסרתן תורה שאין להם היתר לעולם (והמנהג כסברא הראשונה):

ב. קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם ואפילו בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה אלא שנוהגין כן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה וכן הבאים מחוץ לעיר לדור שם הרי הם כאנשי העיר וחייבים לעשות כתקנתן ואף בדברים שהיו אסורים בהם בעירם מפני מנהגם ואין מנהג העיר שבאו לדור בה לאסור הותרו בהם אם אין דעתם לחזור:

שלחן ערוך יורה דעה, סימן ריד א-ב

8. אין לשנות שום מנהג מהמנהגים הקבועים... וזאת תורת האדם השלם, לאחוז במעשה האבות ולא יטה ימין ושמאל. דאם יבוא לסמוך כל אחד על פי הכרעתו ושיקול דעתו, ולתקן כפי אשר יכשר בעיניו, ולא יחוש למי שקדמוהו - היום יתבטל מנהג אחד, ולמחר שתיים, וכן למחרתו, וממילא כל המנהגים יעדרון ותהיה תורה חדשה בכל דור ודור. וימשך מזה לפשוט גם בדברים שנהגו בהם איסור על פי גדול הדור ושופט אשר יהיה בימים ההם, ועבירה גוררת עבירה.

ר' חיים פאלאג'י, משא חיים, מנהגים סי' רי"ג

9. והנה כלל גדול בידינו שכל מנהג שלא נתקן ע"פ גדולי התורה וההוראה אינו חשוב מנהג כלל, כמו שהבאתי בשו"ת יביע אומר ח"א (חאו"ח סימן מ אות יד). ובמס' סופרים (ס"פ יד), כל מנהג שאין לו ראייה מן התורה אינו מנהג, ואינו אלא כטועה בשיקול הדעת. וכ"ה בפסקי תוס' (מנחות אות קו). ובס' מאורי אור (בן נון, דף קמו ע"א), שכל המנהגים הנוספים על מנהגי הש"ע אינם כלום, והמקפיד לקיימם קרוב הוא לבל תוסיף. ע"ש.

יביע אומר חלק ח, אורח חיים סימן כב

10. בשם הרבי ר' בונם ז"ל שמכל החומרות של פסח נעשים תכשיטין ועל זה כתיב 'ותבואי בעדי עדיים' וכתוב 'צוארך בחרוזים'. איתא במדרש על הפסוק 'גלתה יהודה מעוני' על שאכלו חמץ בפסח ואיתא בספרים שבית המקדש נחרב בגלל זה והתיקון הוא במה שעושים חומרות, מוסיפין חומרות ומוסיפין תכשיטין. בפסח יש חומרא של חוזר וניעור (שו"ע או"ח תמז ס"ד) ומדה טובה מרובה שאף על פי שהמשהו טוב שיש באדם הוא מגואל אעפ"כ הוא חוזר וניעור, חמץ בפסח הוא במשהו ומשהו יהדות יכול להגביה את האדם כולו.

אמרי אמת (ויקרא ימים ראשונים של פסח)

